

Od 10 latiničkih dokumenata autorica izdvađa dva koji se odnose na Zadar. Prvi je poslanica poglavara dominikanskog reda Dalmacije Gregoriusa Anticvariusa iz 1555. na hrvatskom ili srpskom jeziku opaticama Sv. Dimitrija zbog neposlušnosti nekih sestara, a drugi naredba mletačkog providura Mora (iz 1762) stanovništvu Zadra i okolice da se pridržavaju građanskog i krivičnog zakonika, uvjeta trgovine itd., pisana paralelno talijanskim i hrvatskim jezikom.

Novootkrivene glagoljske i ćirilske rukopise koje je Berčić sakupio po Dalmaciji (većinom po zadarskim otocima) autorica smatra vrijednim interesa paleografa, lingvista i povjesničara, a o njegovoj zbirci više se ne može govoriti »kao o zbirci glagoljskih pergamentnih materijala već kao o glagoljskim i ćirilskim rukopisnim spomenicima«.

Osvrćući se kratko na glagoljske inkunabule Vjalova navodi da Javna biblioteka u Lenjingradu ima ukupno 36 naslova, od kojih je glavnina (33 izdanja) iz Berčićeve zbirke.

Raduje vijest da se rukopisni dio zbirke, čije je znanstveno značenje veliko, priprema za objavljivanje, pa će se njime učenjaci moći lako koristiti.

Mirjana Šokota

Описание старопечатных изданий кирилловского шрифта. Выпуск 1. Описание изданий типографии Швайпольта Фиоля. Составитель Е. Л. НЕМИРОВСКИЙ. Государственная ордена Ленина Библиотека СССР имени В. И. Ленина. Отдел редких книг, Москва 1979, 51 стр. + tabl. 1.1–1.8.

Državna biblioteka SSSR-a »Vl.I. Lenjin« u Moskvi zajedno s nacionalnim bibliotekama slavenskih socijalističkih zemalja i zajedno s velikim bibliotekama i arhivima u Sovjetskom Savezu pokrenula je složeni projekt za proučavanje stare slavenske tiskane baštine. Rezultat tih proučavanja treba biti: 1. izdavanje svodnog kataloga ćirilskih i glagoljskih knjiga od 15. do 17. st. i 2. opis izdanja pojedinačnih tiskara u kojima su se tiskale ćirilske i glagoljske knjige. Prvi rezultat toga projekta svakako je izdanje opisa ćirilskih knjiga tiskare Š. Fiola, koja je djelovala u Krakovu 90-tih godina 15. st. i koja je imala važnu ulogu u povijesti slavenskih kultura. Pripremio ga je ugledni sovjetski inkunabulist i voditelj Odjela rijetkih knjiga Državne biblioteke SSSR-a u Moskvi, Evgenij L. Nemirovski, poznat osobito po svojoj knjizi *Начало славянского книгопечатания* (Moskva 1971).

Nemirovski smatra da su u Fiolovoj tiskari tiskana četiri djela: *Oktoih* (ili *Osmoglasnik*), *Časoslov*, *Triod posni* i *Triod cvjetni* i ne prihvaća mišljenje da je Fiol tiskao još *Psaltir s vossledovaniem*, jer se ono ne može argumentirati. Psaltir

se spominje samo u literaturi (prvi je put spomenut u rukopisu Zaharija Kopistenskog iz 1621) i mnogi se bibliografi slažu u tome da je Fiol tiskao *Psaltir* (v. M. Bošnjak, *Slavenska inkunabulistica*, Zagreb 1970, 83–84, 166). Do danas se nije našao ni jedan primjerak, pa oslanjanje samo na literaturu Nemirovski smatra sumnjivim. *Oktoih* i *Časoslov* imaju kolofon s podacima o mjestu i datumu tiskanja i u njima se spominje tiskar (Krakov 1491, Š. Fiol). Druga dva izdanja (*Triod posni* i *Triod cvjetni*) nemaju kolofona, prema tome ni podataka o tome kada i gdje su tiskani ni tko ih je tiskao. Nemirovski uvjetno prihvaća datiranje oko god. 1493, a za mjesto tiskanja Krakov, iako su u literaturi o Fiolovim izdanjima predložena i druga mjesta. Sva su Fiolova izdanja tiskana dvobojno (crno–crveno) i bogata su inicijalima (najbogatiji je *Triod cvjetni*). Tri su izdanja tiskana u folio-formatu, a jedno (*Časoslov*) u formatu četvrtine. Nemaju regularne paginacije ni signature; imaju dosljedno samo numeraciju određenih listova svakog arka: u *Oktoihu* – prva četiri, u *Časoslovu* – prvi i treći list, u *Triodu posnom* – prvih pet listova, u *Triodu cvjetnom* – prvih šest listova. Ali je i broj listova u arcima knjigâ različit (u *Oktoihu* i *Časoslovu* – po osam listova, u *Triodu posnom* – po deset i u *Triodu cvjetnom* – po dvanaest listova). Stoga su se pokazali problemi pri utvrđivanju poretka broja listova po signaturi. Nemirovski je već prije (1971) uspio razraditi specijalne formule po kojima je odredio poredak broja lista po signaturi (v. *Начало славянского книгопечатания*, 83–84, 129–130) i u ovom opisu te je formule primijenio.

Nemirovski je opisao Fiolova izdanja u skladu s *Osnovnim pravilima opisa ćirilskih i glagoljskih izdanja od 15–17. st.*, koja su u prilogu ovoga sveska tiskana u cijelosti (46–51). Tekst o pojedinom izdanju sastavljen je od opisa sâmog izdanja i opisa sačuvanih primjeraka. Opis počinje uvjetnim naslovom, zapravo tekstom koji dolazi na početku prvog lista knjige, jer ni jedno Fiolovo izdanje nema naslovnog lista. Zatim je u suvremenoj ruskoj transkripciji označeno mjesto izdanja, ime tiskara i datum tiskanja. Sastav pojedinog izdanja Nemirovski pokazuje po zaglavljljima, a ilustracije, ornamente i inicijale po arcima. Upute na literaturu i bibliografske izvore dao je redom po ćirilskoj azbuci prezimena njihovih autora ili kratica (koje su razriješene na str. 35–38). Pojedine sačuvane primjerke Nemirovski je opisao azbučnim redom imena gradova u bibliotekama kojih su oni pohranjeni. Njegovi opisi sadrže podatke o kompletnosti primjeraka (broj i poredak listova). Podaci o uvezu i eventualnim bilješkama koje su rukom unesene u pojedine primjerke nisu uvijek iscrpni (ne pretendiraju na potpunost – kaže sâm autor). »Воспроизводя текст записей, мы не ставили перед собой задачу научной публикации древнерусских текстов. Приводимые в этом случае сведения носят сигнальный характер и предназначены служить лишь самой первичной информацией для исследователей.« U citiranju teksta stara ćirilica transliterirana je suvremenom ruskom ćirilicom, pri čemu se ne prenose znakovi

za akcenat i predah. Title su u pravilu razriješene.

Većina primjeraka opisana je *de visu*, a samo rijetki po literaturi (*de visu* nije npr. opisan primjerak *Trioda cvjetnog*, koji se čuva u New Yorku). U korigiranju pak opisa sudjelovali su suradnici biblioteka u kojima se čuvaju Fiolova izdanja (Nemirovski se nekima poimence zahvaljuje, a daje i popis biblioteka koje su poslale dopune opisu). Poslije opisa Fiolovih izdanja i njihovih sačuvanih primjeraka (11–33) Nemirovski daje kratice za sastavljanje indeksâ biblioteka i arhiva (34), potom popis kratica bibliografskih izvora i literature (35–38), popis ilustracija i ornamenata (39), popis imena vlasnika knjiga i osoba koje se u njima spominju (40–41), popis datiranih zapisa u knjigama (42), popis biblioteka, arhiva i muzeja po zemljama i unutar njih po gradovima, i to azbučnim redom (43–44), konkordancije s brojem pod kojim su pojedina Fiolova izdanja opisana u literaturi (45) i na koncu spomenuti prilog o osnovnim pravilima opisa ćirilskih i glagoljskih izdanja od 15. do 17. st. (46–51). Knjižici je priložen album od osam slobodnih listova s primjerima drvoreza u crno-bijeloj tehnici: Raspeće (tabl. 1.1), tipografski znak iz *Oktoiha* i *Časoslova* i *Trioda cvjetnog* (1.2), zastavicu i inicijale iz sva četiri izdanja (1.3–1.6), kolofon iz *Oktoiha* (1.7) i stranicu s tekstem iz *Oktoiha* (1.8).

Izdanjem 1. sveska *Opisa starih tiskanih ćirilskih izdanja* Državne biblioteke SSSR-a u Moskvi dobili smo temeljit opis i popis svih sačuvanih primjeraka prve slavenske ćirilske tiskare Š. Fiola u Krakovu. Popis pruža podatke o današnjim nalazištima pojedinih primjeraka Fiolovih izdanja sa signaturama, s podacima o tome koliko i koji su listovi sačuvani, u kakvu su stanju primjerci i ostale pojedivosti (uvez, bilješke i dr.). Popis pokazuje da je sačuvan 91 primjerak i fragmenat Fiolovih izdanja. Pri tome najmanje se primjeraka sačuvalo od prvog izdanja — *Oktoiha* (8), a najviše od *Trioda posnog* (30). Većina se primjeraka čuva u bibliotekama, muzejima i arhivima Sovjetskog Saveza, manji broj u ostalim evropskim zemljama (u Jugoslaviji nema ni jednog) i samo jedan primjerak u Americi, u Sjedinjenim Američkim Državama. U Poljskoj, dakle u zemlji gdje su nekoć tiskana, nema primjeraka svih izdanja. Nema ni jednog primjerka prvog izdanja (*Oktoiha*), u Poljskoj su uglavnom sačuvani primjerci *Trioda posnog* i *Trioda cvjetnog* i samo nekoliko listova *Časoslova*.

Opisom izdanja tiskare Š. Fiola, koji je priredio E.L. Nemirovski, ostvaren je ideal kojem već odavno teži slavenska inkunabulistika. A taj je ideal da se na jednom mjestu nađu opisi i popisi sačuvanih primjeraka izdanja pojedinih glagoljskih i ćirilskih tiskara iz 15. i 16. st., jer su ta izdanja velike rijetkosti i vrijednosti. Stoga je opis najstarije slavenske ćirilske tiskare, koja je djelovala u Krakovu 90-tih godina 15. stoljeća, događaj u slavenskoj inkunabulistici.

Anica Nazor

SLOVO

30

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG ZAVODA U ZAGREBU

ZAGREB 1980.

S L O V O

ČASOPIS STAROSLAVENSKOG ZAVODA
»SVETOZAR RITIG«
Instituta za filologiju i folkloristiku, p.o. Zagreb

Izlazi jedanput godišnje

UREDNIŠTVO: 41000 ZAGREB, DEMETROVA 11

BROJ: 30

Urednički odbor:
ANICA NAZOR, MARIJA PANTELIĆ,
JOSIP TANDARIĆ

Glavni urednik:
ANICA NAZOR

Odgovorni urednik:
BISERKA GRABAR

Tehnički urednik:
JOSIP MILIĆ

Lektor tekstova na hrvatskom jeziku:

ZRINKA VUKOVIĆ

Korektori:
JASNA VINCE, JOSIP MILIĆ

Ovaj broj časopisa Slovo izlazi uz finansijsku pomoć Republičke zajednice za znanstveni rad SR Hrvatske, SIZ-VII.

Tisak: Štamparski zavod »Ognjen Prica«, Zagreb, 1981.

Josip Broz Tito
1892 — 1980.

Josip Broz Tito lista faksimilirano izdanje Hrvojeva misala